

Господарське право, господарський процес

УДК 346.546.5

Руденко Владислав Володимирович

студент

Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

Руденко Владислав Володимирович

студент

Национального юридического университета имени Ярослава Мудрого

Rudenko Vladislav

Student of the

Yaroslav Mudryi National Law University

НЕДОБРОСОВІСНА КОНКУРЕНЦІЯ ЯК ВИД ГОСПОДАРСЬКИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ

НЕДОБРОСОВЕСТНАЯ КОНКУРЕНЦИЯ КАК ВИД ХОЗЯЙСТВЕННЫХ ПРАВОНАРУШЕНИЙ

UNFAIR COMPETITION AS A TYPE OF ECONOMIC OFFENCE

***Анотація.** В статті автор проводить аналіз та узагальнення існуючих теоретичних підходів до недобросовісної конкуренції як виду господарського правопорушення. Проаналізовано види та форми недобросовісної конкуренції. У статті визначено відповідальність та систему захисту від недобросовісної конкуренції. Згідно чинного законодавства детально проаналізовані судові процедури, які можуть застосовуватися до порушників законодавства в здійсненні справ недобросовісної конкуренції, а також визначено шляхи їх застосування та вдосконалення.*

***Ключові слова:** конкуренція, недобросовісна конкуренція, правила професійної етики, Антимонопольний комітет України, підприємницька діяльність.*

Аннотация. В статье автор проводит анализ и обобщение существующих теоретических подходов к недобросовестной конкуренции как вида хозяйственного правонарушения. Проанализированы виды и формы недобросовестной конкуренции. В статье определена ответственность и система защиты от недобросовестной конкуренции. Согласно действующему законодательству детально проанализированы судебные процедуры, которые могут применяться к нарушителям законодательства в осуществлении дел недобросовестной конкуренции, а также определены пути их применения и совершенствования.

Ключевые слова: конкуренция, недобросовестная конкуренция, правила профессиональной этики, Антимонопольный комитет Украины, предпринимательская деятельность.

Summary. In the article the author analyzes and generalizes the existing theoretical approaches to unfair competition as a type of economic offense. The types and forms of unfair competition are analyzed. The article defines responsibility and a system of protection against unfair competition. According to the current legislation, the judicial procedures that can be applied to the violators of the law in realization of matters of unfair competition are analyzed in detail, and also the ways of their application and improvement are defined.

Key words: competition, unfair competition, rules of professional ethics, the Antimonopoly Committee of Ukraine, entrepreneurial activity.

Постановка проблеми. Перехід України до ринкової системи економічних відносин сприяв виникненню конкуренції між виробничими і комерційними підприємствами. Конкуренція є рушійною силою ринкової економіки. Потенційно Україна може бути однією з провідних країн. Цьому сприяє її величезний внутрішній ринок, порівняно кваліфікована й водночас дешева робоча сила, значний науково-технічний потенціал, великі природні ресурси та наявність інфраструктури, хоч і такої, що

потребує значних інвестицій для підтримання. Вплив стану конкуренції в 2016 році на економічний розвиток країни в цілому можна охарактеризувати як сприятливий. Так, за даними Антимонопольного комітету України, близько 44% підприємств під тиском конкуренції змушені були підвищити ефективність своєї роботи, 42,3% – намагаючись втриматися на ринку протягом року, знижували ціни на власну продукцію. Негативним був вплив інтенсивності конкуренції на обсяги випуску продукції українськими виробниками: частка підприємств, що скоротили виробництво власної продукції у 2016 році на 3,8 в.п., перевищила частку підприємств, що, навпаки, збільшили обсяги виробництва. Складні умови ведення бізнесу, обумовлені розривом торговельних відносин з партнерами, зростанням собівартості виробництва через девальваційні процеси, залишаються стримуючими факторами для нарощування конкурентних переваг. Це нерідко підштовхує підприємців до нечесних методів ведення конкурентної боротьби - недобросовісної конкуренції. Відповідно в такі періоди посткризового відновлення економіки зростає роль Антимонопольного комітету України як гаранта захисту добросовісної конкуренції. Водночас, попри позитивні зрушення у частині унормування положень конкурентного законодавства, правовий механізм, який повинен забезпечувати поєднання ринкової конкуренції з недопущенням порушення прав і законних інтересів суб'єктів господарювання, а також інтересів суспільства та держави, не можна характеризувати як ефективний. Так, у річному звіті за 2016 рік Антимонопольного комітету України відзначено, що 2016 рік був роком найбільших штрафів за історію АМКУ. А розмір штрафу є відображенням розміру економічної шкоди, з якою пов'язане порушення. Були прийняті, зокрема, рішення щодо зловживань монопольним становищем ПАТ «Газпром», діяльності дистриб'ютора сигарет ТОВ «Тедіс Україна», дій операторів АЗС, фармацевтичних виробників і дистриб'юторів, численні

рішення по змовах на торгах. Також Антимонопольний комітет України відмітив, що всього одержано заяв – 6741, припинено порушень Закону України «Про захист від недобросовісної конкуренції» – 3071 ; економічний ефект становить 1,4 млрд.грн, на правопорушників органами Комітету протягом звітного року накладені штрафи у загальній сумі на 755,8 млн. грн, не враховуючи штраф АТ Газпром- 85,9 млн. грн. Це говорить про те, що випадки недобросовісної конкуренції є дуже поширеними. Варто зазначити також момент, що багато випадків недобросовісної конкуренції не є виявленими, а в умовах високого рівня корупції – прихованими. Це означає, що питання недобросовісної конкуренції ринку на сьогоднішній день є архіважливим. Щодо практики застосування чинного законодавства в діяльності Антимонопольного комітету України, часто зустрічаються випадки, коли дію, що має ознаки проявів недобросовісної конкуренції, неможливо кваліфікувати однозначно, що означає нестачу всіх елементів конкретного складу правопорушення, або має місце нове порушення, яке не передбачене чинним законодавством. За таких умов, як правило, застосовується стаття 1 Закону України «Про захист від недобросовісної конкуренції», посилаючись на те, що обговорювана поведінка порушує торгові та інші чесні звичаї у підприємницькій діяльності. У цьому разі саме загальна заборона закону дозволяє належним чином обстоювати інтереси суб'єктів господарювання. Практика застосування органами Антимонопольного комітету України норм законодавства про захист від недобросовісної конкуренції вже поставила низку запитань, на які правова наука повинна дати відповідь. Крім того, слід мати на увазі, що підприємницька діяльність досить динамічна, вона бурхливо розвивається, з'являються нові форми її ведення, які іноді не відповідають встановленим у підприємницькій сфері "правилам гри" та взагалі не опосередковані правовим регулюванням. Ці фактори зумовлюють і активну рухливість

самого адміністративно-правового забезпечення захисту від недобросовісної конкуренції. Все це і пояснює актуальність обрання цієї теми для дослідження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженням питань недобросовісної конкуренції займалися як вітчизняні, так і зарубіжні вчені. Серед вітчизняних науковців, що висвітлювали в останні роки дану проблематику, можна виділити таких, як: О.Бакалінська, В.Воронко, Ю.Журик, В.Каргова, Д.Кравчук, Т.Чебикіна. Питання юридичної відповідальності за порушення законодавства про захист конкуренції підіймалися у роботах О.Безуха, В.Галкіна, І.Дахно, В.Єрмоєнка, Н.Корчак, В.Кулішенка, С.Кузьміної, С.Паращука, І.Шуміло та низки інших. Суттєве місце у розкритті практичних аспектів недобросовісної конкуренції посідають роботи Г.Андрощука, С.Шкляра та деяких інших авторів.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Не дивлячись на комплексний характер правового регулювання інституту недобросовісної конкуренції, невирішеними залишаються ряд питань, такі як: розкриття особливостей недобросовісної конкуренції як виду господарського правопорушення, проблема захисту від недобросовісної конкуренції, формування єдиної судової практики у справах про недобросовісну конкуренцію.

Мета статті. Головною метою цієї роботи є дослідження поняття та характерних рис недобросовісної конкуренції в загальнотеоретичному аспекті, визначення способів захисту від недобросовісної конкуренції. Вивчення сучасних тенденцій вдосконалення законодавства в цій сфері.

Виклад основного матеріалу. Уперше термін «недобросовісна конкуренція» був ужитий у Франції на початку XIX століття, хоча саме це явище виникло набагато раніше — з моменту формування ринкових відносин [6, с. 92]. У законодавстві незалежної України термін

недобросовісної конкуренції вперше з'явився у вже не чинному Законі України «Про обмеження монополізму та недопущення недобросовісної конкуренції у підприємницькій діяльності», який в принципі не давав визначення цього поняття, а лише визначав можливі форми його здійснення. У Законі України «Про захист від недобросовісної конкуренції» міститься загальне визначення поняття «недобросовісна конкуренція», яке за своїм змістом відповідає положенню частини другої статті 10 bis Паризької конвенції «Про охорону промислової власності», а саме: «недобросовісною конкуренцією є будь-які дії у конкуренції, що суперечать правилам, торговим та іншим чесним звичаям у господарській діяльності».

Законодавці та практики під недобросовісною конкуренцією розуміють конкуренцію, що суперечить чесній поведінці в промисловості та торгівлі. Деякі автори кваліфікують як недобросовісну конкуренцію будь-які дії, що складаються у використанні обманних засобів в економічному суперництві [5, с. 63].

Недобросовісна конкуренція, як метод конкурентної боротьби, може бути визнана органами Антимонопольного комітету України за обов'язковою наявності чотирьох основних умов:

- 1) якщо дії мають місце у відносинах між конкуруючими суб'єктами господарювання, тобто потрібен факт наявності конкуренції між суб'єктами господарювання;
- 2) якщо дії суперечать правилам, торговим та іншим чесним звичаям у підприємницькій діяльності;
- 3) суб'єкт господарювання (порушник) здобуває переваги над іншими суб'єктами господарювання у конкуренції завдяки невластним досягненням;
- 4) якщо недозволені дії суб'єкта господарювання (порушника) спрямовані на досягнення кінцевої, основної конкурентної мети –

отримання прибутку. Зазначене впливає, насамперед, з аналізу термінів "економічна конкуренція" та "недобросовісна конкуренція", що визначені у статті 1 Законів України "Про захист економічної конкуренції" та "Про захист від недобросовісної конкуренції".

Недобросовісна конкуренція завдає шкоди як споживачам, так і ринку. На конкурентному ринку споживачі мають змогу ознайомитися з перевагами та недоліками товарів, що пропонуються, і вибрати ті, що можуть повністю задовольнити їхні потреби. Ідеальне становище на ринку — це наявність реклами та можливість для споживача об'єктивно оцінити продукцію та прийняти усвідомлене рішення стосовно купівлі.

У главах 2-4 Закону України "Про захист від недобросовісної конкуренції" містяться такі види правопорушень :

- неправомірне використання ділової репутації суб'єкта господарювання - неправомірне використання позначень (стаття 4);
 - неправомірне використання товару іншого виробника (стаття 5);
 - копіювання зовнішнього вигляду виробу (стаття 6);
 - порівняльна реклама (стаття 7);
- створення перешкод суб'єктам господарювання у процесі конкуренції та досягнення неправомірних переваг у конкуренції:
 - дискредитація суб'єкта господарювання (стаття 8);
 - схилення до бойкоту суб'єкта господарювання (стаття 10);
 - схилення постачальника до дискримінації покупця (замовника) (стаття 11);
 - підкуп працівника, посадової особи постачальника (стаття 13);
 - підкуп працівника, посадової особи покупця (замовника)(стаття 14);
 - досягнення неправомірних переваг у конкуренції (стаття 15);
 - поширення інформації, що вводить в оману (стаття 15-1);

- неправомірне збирання, розголошення та використання комерційної таємниці :
 - неправомірне збирання комерційної таємниці (стаття 16);
 - розголошення комерційної таємниці (стаття 17);
 - схилення до розголошення комерційної таємниці (стаття 18);
 - неправомірне використання комерційної таємниці (стаття 19).

Споживачі мають право на належну якість товарів, торговельного обслуговування, безпеку товарів та на необхідну, доступну та достовірну інформацію про кількість, якість і асортимент товарів. Відповідно до ст. 42 Конституції України «держава забезпечує захист конкуренції у підприємницькій діяльності. Не допускаються зловживання монопольним становищем на ринку, неправомірне обмеження конкуренції та недобросовісна конкуренція». Система захисту від недобросовісної конкуренції на сьогодні є достатньо розвинутою, включає в себе відповідну нормативно-правову базу — конкурентне законодавство, контрольну діяльність у цій сфері державного органу із спеціальним статусом Антимонопольного комітету України, а також діяльність державних органів, суб'єктів господарювання, їх об'єднань, споживачів та громадськості, що регулюється законодавством. Правове забезпечення захисту від недобросовісної конкуренції в Україні ґрунтується на нормах:

- Паризької конвенції "Про охорону промислової власності" (стаття 10 bis);
- Закону України "Про захист від недобросовісної конкуренції";
- Закону України "Про захист економічної конкуренції";
- Закону України "Про Антимонопольний комітет України";
- та інших нормативно-правових актів.

Згідно зі ст. 20 Закону України "Про захист від недобросовісної конкуренції" здійснення дій, визначених як недобросовісна конкуренція, спричинює накладення Антимонопольним комітетом України штрафів, а

також адміністративну, цивільну і кримінальну відповідальність у випадках, передбачених законодавством. Розглянемо деякі види юридичної відповідальності й типи санкцій, що застосовуються до правопорушників на основі класичної класифікації.

Вчинення суб'єктами господарювання дій, визначених як недобросовісна конкуренція, тягне за собою накладення штрафу у розмірі до п'яти відсотків доходу (виручки) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) суб'єкта господарювання за останній звітний рік, що передував року, в якому накладається штраф. Якщо доходу (виручки) немає або відповідач на вимогу органів Антимонопольного комітету України, голови його територіального відділення не надав відомостей про розмір доходу (виручки), штраф, передбачений частиною першою цієї статті, накладається у розмірі до десяти тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян. Накладення штрафу здійснюється відповідно до частин третьої - сьомої статті 52 Закону України "Про захист економічної конкуренції". Суми стягнутих штрафів та пені за прострочення їх сплати зараховуються до державного бюджету. Кримінальна відповідальність передбачена за злочини, що порушують вимоги законодавства про збереження комерційної таємниці. Згідно зі ст. 231 Кримінального кодексу України незаконне збирання чи використання відомостей, що становлять комерційну таємницю (підприємницьке шпигунство), якщо це заподіяло великих матеріальних збитків суб'єкту підприємницької діяльності, карається позбавленням волі на термін до 3 років чи штрафом від 300 до 500 мінімальних розмірів заробітної плати. Навмисне розголошення комерційної таємниці без згоди її власника особою, якій ця таємниця відома у зв'язку з професійною чи службовою діяльністю, якщо це вчинено з корисливих чи інших особистих спонукань і заподіяло великого матеріального збитку суб'єкту підприємницької діяльності, зумовлює кримінальну відповідальність за ст. 232 Кримінального кодексу України.

Цивільно-правовою санкцією за недобросовісну конкуренцію є відшкодування збитку. Збиток, заподіяний внаслідок здійснення дій, визначених законом як недобросовісна конкуренція, підлягає відшкодуванню за позовами заінтересованих осіб у порядку, визначеному цивільним законодавством України (ст. 24 Закону України "Про захист від недобросовісної конкуренції"). Крім зазначених санкцій ст. 25 Закону України "Про захист від недобросовісної конкуренції" передбачені дві спеціальні санкції за окремі види правопорушень, визнаних недобросовісною конкуренцією, зокрема вилучення товарів з неправомірно використаним позначенням і копій виробів іншого суб'єкта господарювання. Ця санкція застосовується в разі встановлення факту неправомірного використання чужих позначень, рекламних матеріалів і упакування (ст. 4 Закону) або копіювання виробів (ст. 6 Закону). Особливість цієї санкції полягає в її застосуванні не тільки за два види правопорушень, а й тоді, коли можливість і плутання з діяльністю іншого суб'єкта господарювання не може бути усунута в інший спосіб.

Порівняння конкурентного законодавства України з кращими міжнародними практиками показує, що законодавча база України не вимагає радикальних змін. Однак багато чого ще належить зробити для того, щоб створити передумови для модернізації дійсно незалежний та потужний конкурентний орган, який буде не тільки карати за порушення або контролювати, а й також допомагати у відкритті внутрішніх та зовнішніх ринків і сприяти зміцненню міжнародної конкуренції.

Таким чином, реформи та зміни мають торкнутися не стільки текстів конкурентного законодавства, скільки правозастосовної діяльності АМКУ, яка має бути більш чітко орієнтована на відповідність найкращій міжнародній практиці. Прийняття Україною Загальнодержавної програми розвитку конкуренції в Україні на 2014-2024 роки створює чудову нагоду для прийняття реформ, безпосередньо пов'язаних з АМКУ, і для більш

масштабної переорієнтації економічної системи України до більш конкурентоспроможного, ринкового підходу та подальшої гармонізації українського конкурентного законодавства з найкращою міжнародною практикою. Адже за підсумками Всесвітнього економічного форуму 2016 – 2017 років відповідно до Глобального індексу конкурентоспроможності, Україна посіла 85-те місце із 138 можливих. Конкурентоспроможність в цьому випадку визначається як сукупність інституцій, політики, а також факторів, що визначають рівень продуктивності економіки, який у свою чергу встановлює рівень можливого процвітання країни. При цьому показники України за складовими групи «Інститути» мають надто низькі рейтинги: захист прав міноритарних власників (136-те місце), ефективність законодавчих органів у регуляторній сфері (126-те місце), захист прав власності (131-ше місце), незалежність судової влади (129-те), марнотратство державних коштів (129- те), етична поведінка підприємств (106-те), марнотратство суспільних фондів (120-те), фаворитизм у прийнятті рішень державних службовців (109-те), платежі та хабарі (119-те місце), тягар державного регулювання (74-те), довіра до правоохоронних органів (104-те), суспільна довіра до політиків (80-те), організована злочинність (123-те), прозорість державної політики (99-те), захист прав інтелектуальної власності (125–те місце).

Висновки та пропозиції. Забезпечення фінансово-економічної безпеки в діяльності підприємств залишається досить актуальним питанням на сьогоднішній день в Україні. Для ефективного захисту інтересів суб’єктів господарювання від недобросовісної конкуренції необхідно не просто боротись з нею нормативними та адміністративними методами, а створювати такі умови, за яких було б не вигідно порушувати правила чесної конкуренції.

Тому основними напрямками і механізмами вдосконалення конкурентної політики України відповідно до стратегічних пріоритетів її розвитку мають стати:

Внесення поправок у Закон з метою запобігання можливості для порушників уникати відповідальності сплачувати штрафи шляхом ліквідації існуючих суб'єктів господарювання та реєстрації нових підприємств.

Визначення на законодавчому рівні детальної процедури реалізації повноважень АМКУ для проведення раптових перевірок з метою обшуку службових приміщень і вилучення доказів щодо можливих порушень законодавства у сфері конкуренції.

Внесення поправок у Закон з метою надання АМКУ більшої свободи визначення необхідності порушення справи після отримання належним чином отриманої скарги, та визначення справ, які будуть розслідуватися відповідно до повноважень, наданих ЗПЗЕК та ЗПЗНК.

Об'єднання в АМКУ ресурсів і повноважень, що стосуються роботи АМКУ.

Література

1. Закон України «Про Антимонопольний комітет України» №3659-ХІІ від 26.11.1993 р. / Відомості Верховної Ради України, 1993, 350. - с. 472.
2. Закон України «Про захист економічної конкуренції» №2210-ІІІ від 11.01.2001 р. / Відомості Верховної Ради України, 2001, №12. - с. 64.
3. Закон України «Про захист від недобросовісної конкуренції» № 236/96-ВР від 07.06.1996 р. / Відомості Верховної Ради України, 1996, № 36. – с. 164.
4. Розпорядження Кабінету Міністрів України №690-р від 19.09.2012 «Про схвалення Концепції Загальнодержавної програми розвитку

- конкуренції на 2013-2023 року» / Офіційний вісник України. – 2012, №71. – с.2882.
5. Руденко Т.В. Захист інтересів споживачів від проявів недобросовісної конкуренції [Текст] / Т.В. Руденко / Формування ринкових відносин в Україні. — 2011. — № 2. — С. 62–67.
 6. Слободчикова Ю.В. Форми недобросовісної конкуренції і методи її регулювання [Текст] / Ю.В. Слободчикова // Економіка та держава. — 2010. — № 2. — С. 92–94.
 7. Шуміло І.А. Відповідальність за порушення законодавства про захист конкуренції: автореф. дис. канд. юрид. наук: 12.00.04 / І.А. Шуміло ; Ін-т економіко-правових досліджень НАН України.- Донецьк, 2001. – 20 с.

References

1. Zakon Ukrajinu «Pro Antymonopoljnyj komitet Ukrajinu» №3659-XII vid 26.11.1993 r. / Vidomosti Verkhovnoji Rady Ukrajinu, 1993, 350. - s. 472.
2. Zakon Ukrajinu «Pro zakhyst ekonomichnoji konkurenciji» №2210-III vid 11.01.2001 r. / Vidomosti Verkhovnoji Rady Ukrajinu, 2001, №12. - s. 64.
3. Zakon Ukrajinu «Pro zakhyst vid nedobrosovisnoji konkurenciji» № 236/96-VR vid 07.06.1996 r. / Vidomosti Verkhovnoji Rady Ukrajinu, 1996, № 36. – s. 164.
4. Rozporjadzhennja Kabinetu Ministriv Ukrajinu №690-r vid 19.09.2012 «Pro skhvalennja Konceptiji Zaghaljnoderzhavnoji proghramy rozvytku konkurenciji na 2013-2023 roku» / Oficijnyj visnyk Ukrajinu. – 2012, №71. – s.2882.
5. Rudenko T.V. Zakhyst interesiv spozhyvachiv vid projaviv nedobrosovisnoji konkurenciji [Tekst] / T.V. Rudenko // Formuvannja rynkovykh vidnosyn v Ukrajinu. — 2011. — № 2. — S. 62–67.

6. Slobodchykova Ju.V. Formy nedobrosovisnoji konkurenciji i metody jiji reghuljuvannja [Tekst] / Ju.V. Slobodchykova // Ekonomika ta derzhava. — 2010. — № 2. — S. 92–94.
7. Shumilo I.A. Vidpovidalnistj za porushennja zakonodavstva pro zakhyst konkurenciji: avtoref. dys. kand. juryd. nauk: 12.00.04 / I.A. Shumilo ; In-t ekonomiko-pravovykh doslidzhenj NAN Ukrainy. - Donecjk, 2001. – 20 s.